

KVINNORNA

EFTER KVINNORÖSTRÄTTEN

DET finns vissa reformer, som trots att de kunnat genomföras först efter decenniernas strider likväl efteråt ej ens till sina verkningar diskuteras. Liksom den direkta demokratiens stater sällan pläga sätta folkomröstningsinstitutet under debatt, även om dess resultat skulle inbjuda därtill, debattera vi i Sverige numera aldrig kvinnorösträtten — denna reform, om vilken det dock sagts att den i likhet med andra nya idéer hade tre etapper att passera: först löjets, sedan förargelsens och slutligen aktningens. Bägge instituten betraktas nämligen var på sitt håll sedan de väl inför-livats i författningen så naturliga och självklara, att knappast någon människa finner mening i att lägga dem under objektivet. Och ändock har kvinnorösträtten ej införts i alla europeiska länder. Sålunda har Europas i konstitutionellt hänseende demokratiska föregångsland, Schweiz, oaktat all agitation motsatt sig kvinnornas politiska likställighet; visserligen har kvinnorösträtten där en vän i nuvarande förbunds-presidenten, den katolsk-konservative Guiseppa Motta, men av kantonala folkomröstningar att döma har den överallt och icke minst bland socialdemokraterna både öppna motståndare och likgiltiga anhängare. Även de, som i utrustandet av kvinnan med politisk fullmyndighet sågo ej blott ett åsidosättande av statsintresset utan även hart när en kränkning av hennes uppgift som »drottningen i hemmets rike», ha låtit sina kritiska röster förstummas; ändock yttrades det så sent som år 1918 i riksdagens första kammare som ett argument emot kvinnorösträtten, att »Kristus själv, som betjänades av kvinnor, valde, när det gällde den yttre verksamheten, icke sex manliga och sex kvinnliga apostlar utan tolv manliga, och utsände icke trettiofem manliga och trettiofem kvinnliga lärjungar utan sjuttio manliga». Denna religiöst färgade politiska antifeminism är nu blott en tidsbild ur det förflutna.

Såsom Harald Hjärne — själv vid det slutliga avgörandet i riks-

dagen en motståndare — erkände, var utvidgningen av rösträtten till kvinnorna en förr eller senare ofrånkomlig akt av »händelse-sammanhangets logik». När rösträtten demokratiserades, kunde man icke gärna i längden ställa de självförsörjande kvinnorna utanför, och finge dessa rösträtt, måste det ha varit en grov oför-rätt mot hemkvinnorna, om dessa skulle ha diskvalificerats. De många ideella kvinnoorganisationernas arbete utgjorde också ett vittnesbörd om att det allmänna måste ha intresse av att ett i det offentliga livet ge ett ökat utrymme för kvinnornas beredvillighet att få tjäna samhället. Rättfärdighetsskäl och statsnyttosynpunkter hade så sammanvävts, att striden om kvinnornas allmänna rösträtt i vårt land till sist huvudsakligast stod om den lämpliga tidpunkten för dess införande.

Under rösträttsstriden gjorde de reformintresserade kvinnorna åtskilliga utfästelser. De ville i rösträtten se ej blott en »naturlig rätt» utan även en hävstång att höja sin medborgerliga kun-nighet, sin känsla för det samhälle, vari de levde. Och även i de manliga reformvännernas argumentering skymtade liknande för-väntningar. Har reformen i allo infriat dessa utfästelser eller motsvarat dylika förhoppningar?

En sida av kvinnorösträttens verkningar har ofta blivit föremål för observation, nämligen kvinnornas valdeltagande jämfört med männens. Senast har detta skett i professor Herbert Tingstens nyorienterande valstatistiska undersökningar, samlade i arbetet »*Political behavior*». Dessa undersökningar från olika länder be-kräfta, att valdeltagandet hos kvinnorna alltid ligger under män-nens, att det är lägre hos de ogifta kvinnorna än de gifta och att det — på samma sätt som hos männen — är särskilt lågt hos de yngsta generationerna, hos »flappers». Undersökningarna ge vi-dare vid handen, att kvinnorösträtten visserligen ej regelmässigt men ofta något gynnat de borgerliga partierna, i synnerhet då partier med kyrklig eller religiös inriktning. I vad mån det se-naste andrakammarvalet i Sverige skall på nytt verifiera riktig-heten av denna politiska tendens står dock öppet, åtminstone tills valstatistiken från fjolårets val föreligger och lämnar fältet fritt för antaganden och slutsatser. Sammanfattningsvis kan det sägas, dels att kvinnorna visat ett något slappare intresse att utnyttja sin rösträtt än männen, dels att de på grund av sin proportionellt

lika fördelning på partierna i mycket ringa utsträckning påverkat partimosaiketen.

Ej heller de representativa organens sammansättning har påtagligt ändrats efter kvinnorösträtten. Alla veta att kvinnorna företrädesvis fått säte i stads- och kommunalfullmäktige, men siffrorna, som dock icke uppbäras av någon ensartad tendens, tyda alls inte på något successivt ökat antal kvinnliga fullmäktige. Sålunda äro kvinnorna i Stockholms stadsfullmäktige nu betydligt färre än den första gång, då kvinnorna fingo representationsrätt; mot 289 kvinnliga stadsfullmäktige i hela landet vid 1919 års val sitta nu blott 171 kvinnor, och i kommunalfullmäktige äro samma siffror 768 resp. 305; kvinnornas antal har alltså sjunkit till ungefär hälften. Det förtjänar dock anmärkas, att de valda kvinnornas antal vid de två närmast föregående valen var ännu lägre än vid 1934/35 års val. I landstingen ha trots dessas viktiga sjukvårdande uppgift kvinnorna haft det ännu svårare att vinna inträde; blott sex kvinnor valdes vid första valet och nio vid det senaste. I andra kammaren däremot ha kvinnorna just nu fått elva representanter, vilket innebär ungefär en fördubbling av det antal mandat, som under flera legislaturperioder kommo på deras lott. Men första kammaren är sedan några år tillbaka tillbommad för dem, även inom det socialdemokratiska partiet trots dess uppsjö av mandat; det är även betecknande att den enda kvinnliga »senatrisen» hittills, fröken Kerstin Hesselgren, för några år sedan offrades av det egna partiet till förmån för en av de anonymaste bland frisinnade lantmän. Med anledning av det senaste förstakammarvalet i Stockholm ha också från kvinnohåll protester höjts mot att den stängda dörrrens politik alltfört tillämpas mot kvinnorna i fråga om den övre kammaren, som därigenom t. v. fått karaktären av ett »Herrenhaus».

Den kvinnliga representationen i Sverige torde vara av ungefär samma numerär som i andra länder med kvinnlig rösträtt. Några uppgifter, som belysa de danska förhållandena, lämnas i den nyligen av Kirsten Gloerfelt-Tarp redigerade, mycket instruktiva boken »*Kvinden i Samfundet*». Antalet kvinnliga ledamöter av kommunalråden i Danmark har hållit sig något lägre än i Sverige eller kring 1 procent; vid senaste valet valdes 135 kvinnor av 11,425 kommunalrådsledamöter. I amtsråden, delvis motsvarande våra landsting, har ingen kvinna fått säte, trots att kvinnliga namn förekommo bland kandidaterna; besynnerligt nog voro kvin-

norna portförbudna på socialdemokraternas amtsrådslistor; »socialdemokraternes lister talte ingen Kvinder», yttrar utgivarinnan. Däremot sitta f. n. i folketinget fyra och i landstinget (första kammaren) fem kvinnor, representerande alla större partier och således även socialdemokraterna. Men antalet kvinnliga kandidater har minskats sedan det första kvinnorösträttsvalet år 1918. Tills vidare kan man sålunda såväl i Danmark som i Sverige tala om att antalet kvinnliga representanter i olika offentliga samhällsinstitutioner visar en tendens att stabiliseras vid ett ganska lågt tal. Är detta fallet i demokratiska stater, synas kvinnorna i diktaturstaterna med dessas maskulina »titanism» starkt trängas tillbaka från inflytande i det offentliga livet.

Om de kvinnliga riksdagsledamöternas, stads- och kommunalfullmäktiges arbete i vårt land torde omdömet allmänt vara mycket erkännamt. Naturligtvis ha en del kvinnors insatser vägt mycket lätt — precis som en del mäns! — men många ha nedlagt ett mycket nitiskt, positivt och högt skattat arbete. När det — säkerligen ej så sällan — hänt att kvinnors uppträdande i offentliga församlingar lågt betygsatts, får man ej förglömma, att omdömet ofta är männens; såvitt den kvinnliga rösträtten skall ha haft annat syfte än den enkla multiplikationens, ha kvinnor dock ej valts för att bli männens grammofonplattor utan för att tolka speciellt kvinnliga synpunkter och stämningar. Tillräcklig erfarenhet föreligger för att konstatera, att ingen förnuftig människa nu skulle vilja avvara kvinnornas aktiva deltagande. Ty urvalet av kvinnor uthärdar allmänt sett mycket väl en jämförelse med urvalet av män.

Kvar står emellertid frågan om kvinnornas rösträtt förmått sätta stora spår efter sig. Man kan svara med att hänvisa till förbudssträvandena, som särskilt uppbyros av kvinnorna men som ledde till experiment, vilka såsom avskräckande och vådliga snart måste uppges i land efter land. Man skulle kunna tillspetsa svaret genom att peka blott därpå att kvinnan, trots att hon i de allra flesta länder utrustats med rösträttsvapnet och trots att just hon tänktes som ett fredens fasta värn, ej förmått hindra vår tids allmänna militarisering och Ragnaröksstämning; självfallet kan ingen anklagelse härför riktas mot de vanmäktiga kvinnorna men det måste vara en tragedi för alla de idealistiska kvinnliga rösträttskämparna att nu behöva konstatera detta sammanfallande i tid mellan rösträttsreformens tillämpning och den vildaste kapp-

rustning. Ej heller förutsågo väl reformens anhängare, att befolkningskrisen skulle inträffa samtidigt som kvinnorna restlöst tilldelades medborgerliga rättigheter. Naturligtvis är befolkningsdöden ej enbart att tillskriva kvinnorna, men den kan å andra sidan ej förklaras utan en förslappad vilja även hos dem och kanske mest hos dem att påtaga sig föräldraskapets offer och underkasta sig dess inskränkningar. Att sätta befolkningskrisen i samband med kvinnorösträtten är visserligen att ge ett svar i fel kasus; den är dock ett slags svar på de officiella appellerna vid rösträtsreformens genomförande till det ansvar och de plikter, som borde följa med rösträtten.

Den intressantaste frågan är ändock, hur kvinnorna själva reagerat inför de rättigheter, som de så ivrigt kämpat för. Har deras allmänintresse vuxit, har deras kännedom om det aktuella samhället vidgats? Att besvara denna fråga generellt är givetvis ogörligt, lika litet som ett allmänt omdöme om männens medborgerliga nit och kompetens kan fällas. Alla veta, hur mycket arbete kvinnorna nedlagt genom kurser o. dyl. för att förkovra sitt kön i medborgarkunskap — men hur många besöka dem? Alla veta också, att det finns en elit av kvinnor, som uppfyller de högst ställda pretentioner —, men är deras antal så mycket större nu än på Ellen Keys och Gurli Linders tid? Sanningen är nog den, att hos den moderna kvinnan i allmänhet och den yngre i synnerhet — av de äldre kvinnorna med en annan uppfostran kan mindre begäras — finnes ett mycket minimalt intresse för statens affärer, hur plikttroget röstningen än skötes. Bio och sällskapsliv stå högre i kurs än det politiska bildningsarbetet; vid radioföredrag avstänges nog oftast automatiskt apparaten; den lätta, mycket illustrerade och helst kolorerade veckopressen samt den lätta romanen utgöra favoritektyren; i dagspressen slukas först och främst det lättsmälta stoffet, som tidstypiskt nog för varje år kan glädja sig åt ett allt rikligare tillmätt spalt- och sidutrymme; tjuvlyssnar man till samtal mellan kvinnor på gator, kaféer eller bussar, skulle man nästan räkna det som ett mirakel att få höra politik med verkligt allvar och djup diskuteras. Intet antyder att man med en parafrasering av Gambettas berömda sats skulle ha rätt att tro att kvinnorna ständigt tänka på men aldrig tala om politik. Det skulle vara roande att få veta, hur många kvinnliga väljare — naturligtvis också hur många manliga — skulle kunna någotså-

när redogöra för den nuvarande anslutningen av stater till folkförbundet, för mjölkregleringens allmänna principer (alltså icke detaljbestämmelser), för pensionsreformens huvudinnebörd, för landstingens viktigaste uppgifter, för uträkningen av fördelningen av mandat på partier vid proportionella val, för samhällets viktigaste åtgärder att höja bostadsstandarden o. s. v. Utan någon kännedom om dylika och andra elementära politiska fakta måste den röstande faktiskt famla i mörkret eller gå i ledband.

Vi skola genast göra ett par reservationer, för att ej bli missförstådda. Kvinnorna ha uppenbarligen vid vissa tillfällen varit mycket intresserade av speciella frågor, som direkt angått dem, t. ex. behörighetslagen, löneprinciper och rätten för gifta till arbete. Men detta kan ej vara tillfyllest. Rösträtten gäller icke blott bevakandet av privatintressen utan även och framför allt utstakandet av samhällskursen i dess totalitet. Kvinnorna kunna visserligen ursäktas sig med en hänvisning till att det politiska intresset i många manliga grupper ofta har det intimaste samband med privata intressen och endast flammar upp när dessa aktualiseras. Men detta fenomen är dock icke blott en oäkta form av demokrati utan rent av en fara för demokratiens sunda bestånd. Högre kunna kvinnorna sätta sina ideal än att efterlikna männen och deras primitivaste klassdrifter.

Med en viss rätt kan den moderna kvinnan peka på svårigheterna för henne att förena sitt dagliga arbete med ett allvarligt kontinuerligt intresse för samhällsfrågorna. Den moderna kvinnan i yngre generationer — och det är om dessa vi tala — förtjänar i allmänhet det högsta betyg för arbetsamhet och ambition. Sitter hon på ett kontor, ger arbetets enformighet henne sällan impulser att tänka över samhällsproblemen, och arbetsintensiteten kräver som motvikt förströelse. Är hon gift och hemkvinna samt som sådan i regel utan kvinnligt biträde, har hon sitt dagsprogram fulltecknat och har ont om tid att ägna sig åt annat än hus och hem. Det vore också orättvist att generellt jämföra dagens var och en på sitt håll arbetande kvinnor med de bättre situerade från tidigare år, vilka av brist på eget arbete hade överflöd av tid att förkovra sin bildning i språk, musik, litteratur, konst och allt vad tidens schablon krävde. Den gamla tiden var god men den var ingalunda bättre.

Någon invänder måhända, att den så småningom skeende ökningen av antalet kvinnor med högre utbildning med tiden skall

leda till en motsvarande stegring av kvinnans insatser i politiken. Att peka härpå är dock att blott beröra ett delproblem utan betydelse för genomsnittskvinnans politiska vakenhet och aktivitet. Därtill kommer, att det finns lika liten sannolikhet för att kvinnlig specialutbildning skall befordra det politiska intresset som motsvarande manlig specialutbildning. Redan i ordet specialutbildning ligger en förträngning, och det vore synd att säga att de akademiskt bildade i detta land äga något större politiskt intresse eller kände någon hänsynslös åtrå efter att bli politiskt ledande.

Intet är oss mera fjärran än att ge uttryck för några antifeministiska synpunkter. Männen ha sannerligen ingen rätt till självförhåvelse. Vi ha i denna årgångs andra häfte påtalat deras ofta mycket bristfälliga medborgerliga insikter, icke minst inom den s. k. överklassen, och överhuvud uppställt kravet på en vidgad medborgerlig utbildning av de röstägande i vår folkstyrelse. Vi endast fullfölja samma tankegång, när vi dryfta problemet om kvinnorna och kvinnorösträtten. Vi erkänna gärna, att nutidens överallt ingripande politik ställer nästan orimliga krav på en vanlig väljares förmåga att kunna »följa med». Folkets roll i demokratien måste delvis bli rent fikcionalistisk. Men viljan hos folket att förstå sin tid och sitt samhälle måste vara en oundgänglig beståndsdel av folkstyrelsen, om den skall förtjäna sitt namn. Genomsnittskvinnan-väljaren tyckes alltför ofta icke vilja förstå, att ett minimum av kunskaper erfordras för att rösträtten skall ha något verkligt värde och att kunskaper i den politiska materien lika litet som andra kunskaper förvärvas utan bemödande. När vi försiktigtvis skrivit ett minimum, ligger däri det självklara, att ingen begär att väljarna över lag skola bli några politiska »professionals». Ingen kan i den populära men karikerade bilden av den oresonliga kvinnosakskvinnan se något ideal, men emellan den politiska kretinen och den all sann kvinnlighet umbärande kvinnosakskvinnan finns en gyllene medelväg. Trots att tidens stil är lätthetens, ytlighetens, kåsörens torde detta gyllene lagom vara uppnåeligt. Även kvinnorna böra ihågkomma, att demokrati har som korrelerat folkbildning och att demokrati i sin renaste och högsta form är folkuppfostran och självuppfostran samt allas reella medansvar.